

TRELLEBORGS KOMMUN

Bilaga 10, Utbildning och övningar

Utbildning och övning

Det kanske mest effektiva sättet att öka kunskapen om krisberedskap i en organisation är att öva. Övningar är konkreta och ger möjlighet att öva samverkan och att testa färdigheterna såväl inom den egna organisationen som med andra samverkande aktörer som kan komma att beröras vid en händelse som påverkar dricksvattenförsörjningen.

Övningar ger även utrymme för att klargöra ansvar och roller både inom den egna verksamheten och mellan övriga aktörer, till exempel kommunledning, miljökontor och räddningstjänst. Eftersom dricksvattenförsörjningen – tack och lov – sällan drabbas av allvarligare kriser är det speciellt viktigt att öva. Återkommande övningar kan bland annat bidra till att:

- klargöra roller och ansvar, både inom den egna verksamheten och mellan övriga aktörer som involveras vid en dricksvattenstörning
- utveckla krishanteringsförmåga och krisledning
- öka förmågan att fatta snabba och riktiga beslut
- testa och utveckla befintliga planer
- visa på behov av ytterligare utbildning och/eller övning.

En bra utbildning genomförs i tre steg som ni kan se i bilden nedan:

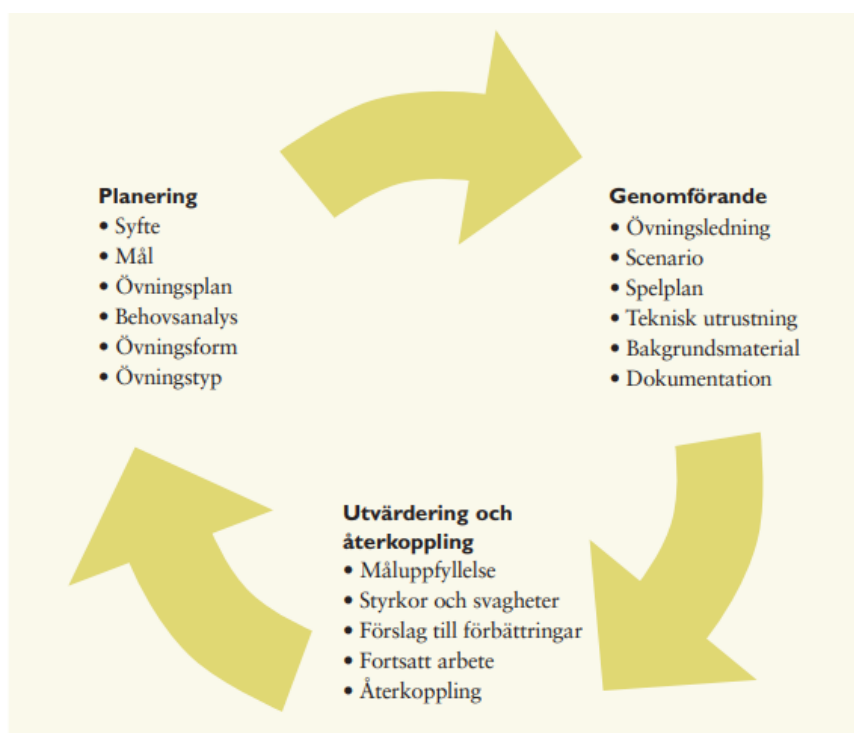

Bild sida 5 i övningshandbok för dricksvattenproducenter 1 att planera, genomföra och utvärdera en övning. Livsmedelsverket.

TRELLEBORGS KOMMUN

Övningar är ett bra sätt att kontrollera att ansvar, beslut och åtgärder inte "faller mellan stolarna". Återkommande övningar kan förhoppningsvis bidra till att:

- roll och ansvar tydliggörs
- utveckla krishanteringsförmåga och krisledning
- förbättra förmågan att samverka med andra berörda
- öka förmågan att fatta snabba och riktiga beslut
- testa och utveckla befintliga beredskapsplaner
- visa på behov av ytterligare utbildning eller träning
- belysa styrkor och svagheter inom organisationen och dess resurser
- öka det allmänna medvetandet om risker, färdigheter, brister och behov

Övningar ska vara realistiska och inte omfatta för många parallella händelser. Det är viktigt att öva ett scenario som verkligen kan inträffa i verkligheten och inte en händelse som är helt osannolik.

Tänk på att alla övningar som genomförs är bra övningar, de enda som inte är bra är de som aldrig genomförs.

Inför övning

Ansvar för att planera och genomföra en övning kan antingen läggas direkt på en utsedd övningsledare eller vid en mer omfattande övning på en projektgrupp. Om den egna organisationen inte har erfarenhet av tidigare övningar kan det vara lämpligt att anlita en extern övningsledare med erfarenhet av att planera och genomföra övningar.

När beslut har fattats om att en övning ska genomföras görs en övergripande planering där följande diskuteras:

- Övningens syfte och mål
- Övningens inriktning – vilka frågor ska belysas?
- Övningens omfattning och övningsform
- Övningstyp
- Medverkande
- Upplägg i stort
- Utvärdering
- Erfarenhetsåterföring och fortsatt arbete
- Datum för genomförande

VA-Avdelningen kommer att utföra praktiska övningar vart 5:e år samt ha som mål att försöka ordna alternativa övningar så som seminarium samt spelövningar med börda inom kommunen och andra berörda samarbetspartners.

TRELLEBORGS KOMMUN

Olika typer av övning

Seminarieövning

Seminarieövningen är en enkel form av övning som inte kräver så mycket tid och resurser för förberedelser. Övningsformen innebär att en övningsledare leder en diskussion kring en frågeställning baserad på ett presenterat scenario.

Övningen genomförs i diskussionsforum vid sittande bord i en stor eller flera mindre grupper. Övningsledaren leder diskussionen och styr övningen i rätt riktning genom lämpliga inspel. Frågor och problemställningar som uppkommer under övningens gång diskuteras och dokumenteras.

Spelövning med inspel

En spelövning innebär att man under så verkliga förhållanden som möjligt löser en uppgift med utgångspunkt i ett scenario som efterhand kompletteras med lämpliga inspel. Varje inspel måste ha ett bestämt syfte. Det kan vara att öka arbetsbelastningen på gruppen, få de övade att ta vissa kontakter eller att vidta vissa åtgärder. Deltagarna agerar på samma sätt som vid en verklig händelse och det går därmed inte att låtsas att saker blir utförda.

Vid mer omfattande spelövningar sker inspel från en motspelscentral bestående av en motspelsgrupp som leds av en spelleddare. Motspelsgruppens uppgift är att genom inspel leda övningen i en viss riktning genom att få övningsdeltagarna att agera på ett visst sätt eller att öka pressen och tempot i övningen. Vid enklare spelövningar kan övningsledaren/-ledningen även fungera som spelleddare och motspelsgrupp.

Praktisk övning

Vid en praktisk övning befinner man sig i den verkliga miljön och nyttjar de resurser som skulle användas vid en verklig händelse.

Vid en praktisk övning använder man all nödvändig utrustning som krävs för övningen.

VA-huvudmannen i Trelleborgs kommun har beslutat att praktiska övningar med nödvattenmateriell kommer att utföras vart 5:e år i samband med att inköpta liners ska bytas ut. En liner har en livslängd på 5 år, innan kassering skall utbildning med materialet ske så att avdelningen ständigt är utbildad i hantering av kommunens nödvattenmaterial.

TRELLEBORGS KOMMUN

Övningstyp-VA

Övningstypen beskriver vilken verksamhet eller funktion som övningen i huvudsak berör. Valet av övningstyp beror bland annat på övningens mål och syfte samt omfattningen av övningen.

Nedan beskrivs kort olika övningstyper som kan lämpa sig för övningar inom VA-organisationer och deras samverkande aktörer.

Larmövning

Syftet med larmövningen är att kontrollera att de personer som finns med på larmlistan går att nå och att angivna telefonnummer är aktuella.

Startövning

En startövning kontrollerar att de larmade personerna infinner sig på angiven plats och vidtar de initiala åtgärder som krävs för att starta arbetet. Startövningen är därmed en förlängning av larmövningen.

Stabsövning

Stabsövningen syftar till att öka kunskap och förmåga att arbeta med interna stabs- och informationsrutiner. Målgrupperna är främst krisledning, assisterande personal, sakkunniga och experter.

Beslutsövning (öva beslut)

Beslutsövningen syftar till att öva beslutsprocessen inom organisationen. I en beslutsövning övas förmågan att under tidspress fatta beslut om åtgärder och inleda samverkan med andra berörda aktörer. Övningstypen syftar till att reda ut ledningsstrukturer, mandat och delegation.

Scenariobank

Scenariobanken är framtagen av livsmedelsverket där kommuner kan använda dessa scenariers för att öva på sin beredskap.

Förorening av vattentäkt – tankbilsolycka

Det är torsdagen den 3 november och sedan i onsdags kväll har det varit ett riktigt höstrusk med kraftigt regn, vilket har medfört svåra trafikförhållanden i hela länet. Det kom till och med underkyllt regn under natten, vilket har gjort vissa vägar glashala.

Klockan 05.10 får Räddningstjänsten via SOS larm om att en tankbil har kört av vägen. När Räddningstjänsten kommer till platsen konstaterar de att tankbilen innehåller grön diesel, eller rättare sagt innehöll. En sten i diket har rivit hål på tanken och en stor del av innehållet har runnit ner i marken. En stickande diesellukt har spridit sig över området.

Eftersom avåkningen har skett i närheten av stadens huvudvattentäkt kontaktar Räddningstjänsten omgående VA-chefen/miljöchefen i kommunen som denna morgon får ett hastigt uppvaknande.

Inspel: Under saneringsarbetet visar det sig att föroreningen redan nått grundvattenmagasinet. Det är nu bara en tidsfråga till dess att föroreningen även når de grundvattenbrunnar som försörjer staden.

Frageställningar som stöd för diskussionen:

- Krisorganisation och ansvarsfördelning
- Akuta insatser
- Miljökrav vid sanering
- Undersökning av föroreningens spridning i grundvattenmagasinet
- Nödvattenförsörjning
- Tekniska insatser
- Reservvatten
- Långsiktiga åtgärder

TRELLEBORGS KOMMUN

Förorening av vattentäkt – ”gamla synder”

Det är fredag eftermiddag när kommunens miljökontor blir uppringt av det analyslaboratorium som kommunen anlitar för sina rutinmässiga dricksvattenanalyser. Under förra veckan togs vattenprover i samtliga kommunens dricksvattennät för en utvidgad kontroll. Vid analys under förmiddagen fann laboratoriet tetrakloreten (perkloretylen) i samtliga prover och i ett av provena uppgick halten till 33 µg/liter, vilket är mer än tre gånger högre än gränsvärdet (10 µg/liter) för dricksvatten. Vattnet klassas därmed som otjänligt.

Den aktuella vattentäkten baseras på ett grundvatten som har ansetts ha mycket god kvalitet, varför vattnet behandlas enbart i ett alkaliskt filter för att höja pH-värdet.

Inspel (I det fall man väljer att inte omgående gå ut med information): Någon ”läcker” information om det otjänliga vattnet till kommunens största lokaltidning, som nästa morgon slår upp en stor rubrik på första sidan i tidningen: ”Förgiftat dricksvatten – kommunen tiger om otjänliga analysresultat”

Frågeställningar som stöd för diskussionen

- Krisorganisation och ansvarsfördelning
- När bör man informera berörda abonnenter?
- Vem ansvarar för informationen?
- Kan vattnet även fortsättningsvis förtäras i väntan på åtgärder och vem fattar i så fall ett sådant beslut?
- Reservvatten
- Tekniska åtgärder – vattenbehandling eller ny vattentäkt?

TRELLEBORGS KOMMUN

Vattenburen smitta

Det är fredagen den 8 september och personalen på tekniska förvaltningen sitter och avnjuter sitt eftermiddagskaffe när VA-chefen blir uppringd av miljökontoret. Tidigare under eftermiddagen har miljökontoret blivit kontaktat av sjukhuset, eftersom många av patienterna under de senaste dagarna har insjuknat i någon typ av magåkomma med kraftigt illamående, kräkningar och diarréer.

De första fallen uppkom redan under onsdagen och sedan dess har det bara ökat. Eftersom nästan samtliga patienter och många ur personalen har drabbats börjar nu läget på sjukhuset bli akut. I början tog man för givet att det var den smittsamma vinterkräksjukan som hade spridit sig på sjukhuset.

Under torsdag eftermiddag kom det dock in patienter med liknande symtom som hade smittats på annat håll, varför man nu börjar misstänka att det eventuellt kan finnas andra orsaker till smittan. Därför undrar miljökontoret nu om det eventuellt kan vara dricksvattnet som är orsaken till magsjukesutbrottet.

Inspel (sabotage): I samband med felsökningen tas prover både i ledningsnätet och i samtliga reservoarer. När en av kommunens driftstekniker kommer till tätortens största reservoar för provtagning upptäcker han att någon har brutit sig in. Eftersom reservoaren inte är larmad vet man inte när inbrottet har skett. Det är ungefär tre veckor sedan någon från kommunen senast besökte anläggningen. Skulle detta kunna vara orsaken till den vattenburna smittan?

Frågeställningar som stöd för diskussionen:

- Krisorganisation och ansvarsfördelning
- Hur informeras abonnenterna?
- Hur hanteras massmedierna?
- Felsökning/provtagning
- Tekniska insatser
- Eventuell nödvattenförsörjning/kokningsrekommendationer
- Återgång till normaldrift Scenariot kan ha flera orsaker, till exempel dålig råvattenkvalitet på grund av mycket regn, förorening i samband med ett ledningsbrott någon dag tidigare eller sabotage, till exempel riktat mot högreservoaren.

TRELLEBORGS KOMMUN

Hot om sabotage

VA-chefen blir strax före morgon fikat uppringd av kommunens säkerhetschef. Han vill omgående ha till stånd ett möte med VA-chefen och säger att han inte vill eller kan diskutera ärendet på telefon. De beslutar att de ska träffas en timme senare på säkerhetschefens kontor.

VA-chefen undrar vad som nu är på gång - kanske säkerhetschefen har synpunkter på den nya kameraövervakningen som har installerats på avloppsreningsverket efter det senaste inbrottet.

En timme senare inställer sig VA-chefen punktligt till mötet. Så fort han har slagit sig ner i besöksstolen räcker säkerhetschefen över ett brunt kuvert. Inuti ligger ett handskrivet brev skrivet med stora spretiga bokstäver: ”Vi kräver att kommunen omedelbart drar tillbaka tillståndet som beviljats för att etablera ett nytt slakteri i Maglarp. I annat fall kommer dricksvattnet i kommunen inom en snar framtid att förgiftas.” Brevet hade anlänt till kommunen med morgonposten. Det var inte adresserat till någon speciell person. VA-chefen tittar frågande upp på säkerhetschefen: Vad gör vi nu?

Inspel: Två dagar senare åker en av driftsteknikerna ut för att ta ett vattenprov i reservoaren och upptäcker då att dörren är uppbruten. Reservoaren saknar larm och det är nästan två veckor sedan någon senast besökte platsen. Därför har man ingen som helst aning om när under de två senaste veckorna som inbrottet har ägt rum. Kan denna händelse eventuellt kopplas till hotet mot vattenförsörjningen?

Inspel (i det fall övningsdeltagarna väljer att inte gå ut med information): Information om hotet läcker ut och tidigt en morgon sätter miljöchefen kaffet i vrångstrupen när han på förstasidan av lokaltidningen läser: ”Kommunen mörkar hot om förgiftat dricksvatten”

Frageställningar som stöd för diskussionen:

- Krisorganisation och ansvarsfördelning
- Polisanmälan
- Hotbilda-bedömning
- När bör man informera berörda abonnenter?
- Vem ansvarar för informationen?
- Hur hanteras massmedierna?
- Krävs utökad bevakning av anläggningar?
- Krävs utökad provtagning och egenkontroll?

TRELLEBORGS KOMMUN

Långvarigt elavbrott

Det är tisdag förmiddag och klockan är 9.30. De flesta sitter och avnjuter sitt morgonkaffe när strömmen plötsligt bryts. Det visar sig efter en stund att inte bara kommunen utan hela regionen har blivit strömlös. Orsaken är någon form av ledningsbrott som ännu inte har lokaliserats. Ingen kan i nuläget svara på var felet är och vad som är orsaken. Det är därmed oklart hur länge det kommer att dröja innan felet är åtgärdat.

Vi får därför utgå ifrån att el bortfallet kan bli långvarigt - kanske dröjer det flera dygn innan strömmen återkommer. Föreslå en handlingsplan för hur vattenförsörjningen ska säkras i er strömlösa kommun.

Inspel: Det visar sig att problemet med strömförsörjningen är av betydligt allvarigare grad än man först befarat. Mycket tyder nu på att hela kommunen kommer att förbli strömlös under 1–2 veckor

Frågeställningar som stöd för diskussionen:

- Krisorganisation och ansvarsfördelning
- Samverkan
- Prioritering av reservkraft
- Eventuell nödvattenförsörjning
- Internt och externt samband vid elavbrott (när varken mobil eller fast telefoni fungerar)
- Hur informeras abonnenterna?
- Hur påverkas larmfunktionerna?
- Olika problem beroende på årstid

TRELLEBORGS KOMMUN

Snö- och isstorm

I början av december drar ett oväder in över kusttrakterna. Det hela börjar på förmiddagen med lätt snöfall och några minusgrader, men övergår snart i intensivt snöfall i kombination med kraftiga vindar. Mot eftermiddagen blir det ymniga snöfallet allt blötare med inslag av skurar med underkyllt regn.

Vinden från havet tilltar ytterligare och närmar sig nu stormstyrka i byarna. De regnblandade snöbyarna vräker sig in över kusttrakterna och kan nu i det närmaste liknas vid en snö- och isstorm. Allt som står fritt i vindriktningen täcks snabbt av flera decimeter tjockt snö- och is lager.

Under eftermiddagen börjar det bli kaos i trafiken och innan kvällen har även snöröjningsfordonen svårt att ta sig fram i de blöta nästan metertjocka snömassorna. Många snö tyngda träd har knäckts i stormbyarna, flera tak rasar samman under metertjocka lager av blötsnö. När en orkanby drar fram knäcks några snö- och is tyngda kraftledningsstolpar, vilket medför att strömförsörjningen bryts inom ett stort område.

På grund av el bortfallet upphör mobiltelefonerna att fungera efter ett par timmar och störningar uppstår av och till även i den fasta telefontrafiken. Eluppvärmda fastigheter kyls snabbt ut på grund av den låga temperaturen i kombination med den pinande vinden. Många sändar- och mottagarantenner runt om i kommunen knäcks på grund av vinden och blötsnön. Räddningstjänsten har kallat in militär. Samtidigt försöker man samla ihop olika krisledningsgrupper med representanter från olika samhällsviktiga funktioner, bland annat vattenförsörjningen. Men det tar tid att samla folk när det är nästan omöjligt att ta sig fram.

Frågeställningar som stöd för diskussionen:

- Krisorganisation och ansvarsfördelning
- Samverkan
- Hur påverkas vattenförsörjningen?
- Hur får man fram mobila reservaggregat samt drivmedel till aggregaten?
- Hur sker det interna och externa sambandet när varken mobiltelefoner eller den fasta telefontrafiken fungerar?
- Hur påverkas anläggningarnas styr- och övervakningssystem samt larmfunktioner?
- Vad händer med anläggningar som är eluppvärmda och snabbt kyls ut?
- Kan personalen skickas ut till anläggningarna vid rådande väderlek?

TRELLEBORGS KOMMUN

Översvämningar orsakade av kraftiga skyfall

I slutet av augusti passerar ett oväder med kraftiga skyfall över kommunen. Det har regnat kraftigt och ihållande under hela kvällen och natten. På morgonsidan står gatorna inne i stan på många ställen under flera decimeter vatten, eftersom dagvattensystemet inte klarar av dessa enorma vattenmängder. Även avloppssystemet har på kort tid blivit överbelastat.

Räddningstjänsten länsappar överallt runt om i kommunen. Människor vadar omkring på stadens gator i vatten nästan upp till knäna. Många bilar har blivit stående mitt på gatorna och det är i stort sett omöjligt att ta sig fram med fordon.

Vattendragen svämmar över och dränker många intilliggande fastigheter. Mängder av källaröversvämningar inträffar på grund av översvämningarna och ett överbelastat avloppsledningsnät. En damm i utkanten av staden är nära att brista och i så fall är risken överhängande att ett av stadens vattenverk en bit nedströms vattendraget dränks i vattenmassorna.

Flera vattentäcker riskerar att översvämmas om vattennivåerna fortsätter att stiga. Flera ras och skred har skett längs kommunens vattenledningar. En huvudledning och några mindre ledningar har på grund av detta skadats allvarligt och stängts av. Flera arbetslag på röret arbetar med ledningslagning. Man har även tvingats stänga en av kommunens två huvudreservoarer, eftersom den ligger under mark och regnvatten tränger in genom reservoartaket. Flera avloppspumpstationer har stängts på grund av att de har översvämmats. Andra har vallats in så gott det gick för att förhindra översvämning.

Frågeställningar som stöd för diskussionen:

- Krisorganisation och ansvarsfördelning
- Information
- Prioriteringar av resurser
- Organisationens uthållighet
- Problem med framkomlighet
- Samverkan
- Externt stöd

All information och scenarios i detta häfte är från Livsmedelsverkets, övningshandbok för dricksvattenproducenter.

För checklistor vid utbildning, gå in via länk nedan.

Läs gärna mer på:

<https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/handbocker-verktyg/ovningshandboken-dricksvattenforsorjning-2007.pdf>